

Nowe regulacje prawne dotyczące chorób zawodowych

New legal regulations regarding occupational diseases

Jędrzej Jakubowicz¹, Oliwia Jakubowicz², Czesław Żaba³, Ryszard Żaba², Magdalena Czarnecka-Operacz²

¹Katedra Prawa Finansowego, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, radca prawny, kierownik Katedry: prof. zw. dr hab. Jerzy Małecki

²Katedra i Klinika Dermatologii Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, kierownik Katedry i Kliniki: prof. dr hab. n. med. Wojciech Siłny

³Katedra i Zakład Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, kierownik Katedry i Zakładu: prof. dr hab. n. farm. Roman Wachowiak

Post Dermatol Alergol 2010; XXVII, 2: 122–125

Streszczenie

Niniejszy artykuł omawia tematykę chorób zawodowych w nowym ujęciu spowodowanym wejściem w życie nowego rozporządzenia dotyczącego chorób zawodowych. Poniżej zwięźle ujęto zarówno zagadnienie postępowania w sprawie stwierdzenia choroby zawodowej, jak i obowiązki z tym związane.

Słowa kluczowe: choroby zawodowe, regulacje prawne.

Abstract

This paper concerns the subject of occupational diseases presented in the new light resulting from the new legal regulations regarding occupational diseases. Below is presented the procedure regarding issuing a decision on occupational disease and also associated obligations.

Key words: occupational diseases, legal regulations.

Wiadomości ogólne

Omawiając tematykę chorób zawodowych, należy rozporządzić od określenia, co rozumie się pod tym pojęciem. Definicja choroby zawodowej została zawarta w przepisie art. 235 kodeksu pracy. Zgodnie z nim chorobą zawodową jest choroba wymieniona w wykazie chorób zawodowych, jeżeli w wyniku oceny warunków pracy można stwierdzić bezspornie lub z wysokim prawdopodobieństwem, że została ona spowodowana działaniem czynników szkodliwych dla zdrowia występujących w środowisku pracy albo w związku ze sposobem wykonywania pracy, zwanych „narażeniem zawodowym”. Aby uznać chorobę za zawodową, musi ona figurować w wykazie chorób zawodowych. Niezbędne jest ponadto ustalenie związku przyczynowego między działaniem czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy a wystąpieniem choroby [1].

Regulacje dotyczące chorób zawodowych są zawarte nie tylko w kodeksie pracy, ale również w rozporządzeniu Rady Ministrów z 30 czerwca 2009 r. w sprawie chorób zawodowych. Rozporządzenie określa:

- 1) wykaz chorób zawodowych,
- 2) czas, w którym wystąpienie udokumentowanych objawów chorobowych upoważnia do rozpoznania choroby zawodowej, mimo wcześniejszego zakończenia pracy w narażeniu zawodowym,
- 3) sposób i tryb postępowania dotyczący zgłaszania podejrzenia, rozpoznawania i stwierdzania chorób zawodowych,
- 4) podmioty właściwe w sprawie rozpoznawania chorób zawodowych.

Postępowanie dotyczące chorób zawodowych składa się z trzech etapów: zgłoszenia podejrzenia, rozpoznania zakończonego wydaniem orzeczenia lekarskiego oraz stwierdzenia choroby zawodowej [2].

Zgłoszenie

Podejrzenie choroby zawodowej zgłasza się właściwemu państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu, właściwemu okręgowemu inspektorowi pracy (o tym, do którego miejscowo inspektora dokonać zgłoszenia decyduje miejsce, w którym praca jest lub była

Adres do korespondencji: lek. med. Oliwia Jakubowicz, Katedra i Klinika Dermatologii Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, ul. Przybyszewskiego 49, 60-355 Poznań, tel. +48 61 869 12 85, faks +48 61 869 15 72, e-mail: oliwia.jakubowicz@gmail.com

wykonywana przez pracownika, lub wg krajowej siedziby pracodawcy, gdy dokumentacja dotycząca narażenia zawodowego jest gromadzona w tej siedzibie, z zastrzeżeniem, że jeżeli pracownik zamieszkuje w innym województwie niż była wykonywana praca w narażeniu zawodowym, właściwość jednostki orzecznicznej I stopnia ustala się wg aktualnego miejsca zamieszkania pracownika.

Zgłoszenia, o którym mowa powyżej, dokonuje się niezwłocznie na formularzu. Sposób dokonywania zgłoszenia reguluje rozporządzenie ministra zdrowia z 1 sierpnia 2002 r. w sprawie sposobu dokumentowania chorób zawodowych i skutków tych chorób. Rozporządzenie to określa m.in.:

- wzór zgłoszenia podejrzenia choroby zawodowej,
- wzór skierowania na badania w celu rozpoznania choroby zawodowej, stosowany w przypadku skierowania wydawanego przez lekarza lub lekarza stomatologa,
- wzór skierowania na badania w celu rozpoznania choroby zawodowej, stosowany w przypadku skierowania wydawanego przez państwowego powiatowego inspektora sanitarnego,
- wzór karty oceny narażenia zawodowego w związku z podejrzeniem choroby zawodowej,
- wzór orzeczenia lekarskiego o rozpoznaniu choroby zawodowej,
- wzór orzeczenia lekarskiego o braku podstaw do rozpoznania choroby zawodowej,
- wzór decyzji o stwierdzeniu choroby zawodowej,
- wzór decyzji o braku podstaw do stwierdzenia choroby zawodowej,
- wzór karty stwierdzenia choroby zawodowej,
- wzór zawiadomienia o skutkach choroby zawodowej.

Należy natomiast zaznaczyć, że w przypadku choroby zawodowej o ostrym przebiegu lub podejrzenia, iż choroba zawodowa była przyczyną zgonu pracownika, zgłoszenia należy dokonać dodatkowo w formie telefonicznej [3].

Postępowanie

W każdym przypadku podejrzenia choroby zawodowej zarówno lekarz, jak i lekarz dentyista, którzy podczas wykonywania zawodu powzieli takie podejrzenie u pacjenta, kierują na badania w celu wydania orzeczenia o rozpoznaniu choroby zawodowej albo o braku podstaw do jej rozpoznania. Samemu zgłoszenia podejrzenia choroby zawodowej może również dokonać pracownik lub były pracownik, który podejrzewa, że występujące u niego objawy mogą wskazywać na taką chorobę, przy czym pracownik aktualnie zatrudniony zgłasza podejrzenie za pośrednictwem lekarza sprawującego nad nim profilaktyczną opiekę zdrowotną.

Państwowy powiatowy inspektor sanitarny, który otrzymał zgłoszenie podejrzenia choroby zawodowej, wszczyna postępowanie, a także kieruje pracownika lub byłego pracownika, którego dotyczy podejrzenie, na badanie w celu wydania orzeczenia o rozpoznaniu choroby

zawodowej albo o braku podstaw do jej rozpoznania do jednostki orzecznicznej.

Skierowanie do jednostki orzecznicznej nie jest konieczne, jeżeli zgłoszenia podejrzenia choroby zawodowej dokonał lekarz tej jednostki. Skierowanie składa się na formularzu określonym w rozporządzeniu ministra zdrowia z 1 sierpnia 2002 r. w sprawie sposobu dokumentowania chorób zawodowych i skutków tych chorób.

Jednostkami orzecznicznymi I stopnia są:

- poradnie chorób zawodowych wojewódzkich ośrodków medycyny pracy,
- kliniki i poradnie chorób zawodowych uniwersytetów medycznych (akademii medycznych),
- poradnie chorób zakaźnych wojewódzkich ośrodków medycyny pracy albo przychodnie i oddziały chorób zakaźnych poziomu wojewódzkiego – w zakresie chorób zawodowych zakaźnych i pasożytniczych,
- jednostki organizacyjne zakładów opieki zdrowotnej, w których nastąpiła hospitalizacja – w zakresie rozpoznawania chorób zawodowych u pracowników hospitalizowanych z powodu wystąpienia ostrych objawów choroby.

Jednostkami orzecznicznymi II stopnia od orzeczeń wydanych przez lekarzy zatrudnionych w jednostkach orzecznicznych I stopnia są jednostki badawczo-rozwojowe w dziedzinie medycyny pracy [2].

Orzeczenie

Lekarz orzekający wydaje orzeczenie o rozpoznaniu choroby zawodowej albo o braku podstaw do jej rozpoznania na podstawie wyników przeprowadzonych badań lekarskich i pomocniczych, dokumentacji medycznej pracownika lub byłego pracownika, dokumentacji przebiegu zatrudnienia oraz oceny narażenia zawodowego.

Narażenie zawodowe podlega ocenie, przy dokonywaniu której w odniesieniu do:

- czynników chemicznych i fizycznych uwzględnia się rodzaj czynnika, wartość stężeń lub natężeń i średni czas narażenia zawodowego,
- czynników biologicznych – rodzaj czynnika, ustalenie kontaktu, czas utajenia oraz stwierdzenie mechanizmu działania lub drogi szerzenia się czynnika, bez konieczności określenia stężenia tego czynnika,
- czynników o działaniu uczulającym (alergenów) – rodzaj czynnika i stwierdzenie kontaktu z takim czynnikiem w czasie pracy, jeżeli występował on w środowisku pracy, narzędziach pracy, surowcach, półproduktach lub gotowych wyrobach, bez konieczności określania stężenia tego czynnika,
- czynników o działaniu rakotwórczym – substancje i preparaty chemiczne zakwalifikowane do kategorii 1. na podstawie przepisów o substancjach i preparatach chemicznych, czynniki i procesy technologiczne o działaniu rakotwórczym wymienione w rozporządzeniu ministra zdrowia z 1 grudnia 2004 r. w sprawie substancji,

preparatów, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy,

- pierwotnej lokalizacji nowotworu i czasu latencji,
- sposobu wykonywania pracy – określenie stopnia obciążenia wysiłkiem fizycznym oraz chronometraż czynności, które mogą powodować nadmierne obciążenie odpowiednich narządów lub układów organizmu ludzkiego [2, 4].

Ocenę narażenia zawodowego przeprowadza natomiast:

- lekarz, który sprawuje profilaktyczną opiekę zdrowotną nad pracownikiem, którego dotyczy podejrzenie w związku z podejrzeniem choroby zawodowej,
- lekarz zatrudniony w jednostce orzeczniczej w toku ustalania rozpoznania choroby zawodowej,
- właściwy państwowy powiatowy inspektor sanitarny w toku podejmowania decyzji o stwierdzeniu choroby zawodowej lub decyzji o braku podstaw do stwierdzenia choroby zawodowej.

Gdy informacje zawarte w dokumentacji, o której mowa powyżej, nie są wystarczające do wydania orzeczenia lekarskiego, lekarz występuje o ich uzupełnienie do:

- pracodawcy – w zakresie obejmującym przebieg oraz organizację pracy zawodowej pracownika lub byłego pracownika, w tym pracę w godzinach nadliczbowych, dane o narażeniu zawodowym, obejmujące także wyniki pomiarów czynników szkodliwych wykonanych na stanowiskach pracy, na których pracownik był zatrudniony, stosowane przez pracownika środki ochrony indywidualnej, a w przypadku narażenia pracownika na czynniki o działaniu uczulającym (alergenów) – także o przekazanie próbki substancji w ilości niezbędnej do przeprowadzenia badań diagnostycznych,
- lekarza sprawującego profilaktyczną opiekę zdrowotną nad pracownikiem, którego dotyczy podejrzenie choroby zawodowej – w zakresie dokonania uzupełniającej oceny narażenia zawodowego oraz o udostępnienie dokumentacji medycznej wraz z wynikami przeprowadzonych badań profilaktycznych,
- lekarza ubezpieczenia zdrowotnego lub innego lekarza prowadzącego leczenie pracownika lub byłego pracownika, którego dotyczy podejrzenie choroby zawodowej – o udostępnienie dokumentacji medycznej w zakresie niezbędnym do rozpoznania choroby zawodowej,
- właściwego państwowego powiatowego inspektora sanitarnego – w zakresie oceny narażenia zawodowego, zwłaszcza na podstawie dokumentacji archiwalnej oraz informacji udostępnianej na jego wniosek przez odpowiednie jednostki organizacyjne Państwowej Inspekcji Sanitarnej i służby medycyny pracy w odniesieniu do zakładów pracy, które uległy likwidacji,
- pracownika lub byłego pracownika – w zakresie uzupełnienia wywiadu zawodowego przeprowadzonego przez lekarza wykonującego zawód w ramach indywi-

dualnej praktyki lekarskiej, indywidualnej specjalistycznej praktyki lekarskiej, grupowej praktyki lekarskiej lub zatrudnionego w zakładzie opieki zdrowotnej albo właściwego państwowego powiatowego inspektora sanitarnego wydającego skierowanie na badanie w celu rozpoznania choroby zawodowej.

Orzeczenie lekarskie przesyła się właściwemu państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu, zainteresowanemu pracownikowi lub byłemu pracownikowi oraz osobie zgłaszającej podejrzenie choroby zawodowej, a gdy orzeczenie lekarskie zostało wydane przez lekarza zatrudnionego w jednostce orzeczniczej II stopnia – również jednostce orzeczniczej I stopnia [2].

Odwołanie

Pracownik lub były pracownik, badany w jednostce orzeczniczej I stopnia, który nie zgadza się z treścią orzeczenia lekarskiego, może wystąpić z wnioskiem o przeprowadzenie ponownego badania przez jednostkę orzeczniczą II stopnia.

Wniosek o przeprowadzenie ponownego badania składa się w terminie 14 dni od dnia otrzymania orzeczenia lekarskiego, za pośrednictwem jednostki orzeczniczej I stopnia zatrudniającej lekarza, który wydał to orzeczenie [2].

Decyzja o stwierdzeniu choroby zawodowej

Decyzję o stwierdzeniu choroby zawodowej albo decyzję o braku podstaw do stwierdzenia choroby zawodowej wydaje się na podstawie materiału dowodowego, a zwłaszcza danych zawartych w orzeczeniu lekarskim oraz formularzu oceny narażenia zawodowego pracownika lub byłego pracownika.

Właściwy państwowy powiatowy inspektor sanitarny przesyła decyzję:

- zainteresowanemu pracownikowi lub byłemu pracownikowi,
- pracodawcy lub pracodawcom zatrudniającym pracownika w warunkach, które mogły spowodować skutki zdrowotne uzasadniające postępowanie w sprawie rozpoznania i stwierdzenia choroby zawodowej,
- jednostce orzeczniczej zatrudniającej lekarza, który wydał orzeczenie lekarskie,
- właściwemu okręgowemu inspektorowi pracy.

W przypadku wniesienia odwołania decyzję wyżej wskazanym podmiotom przesyła państwowy wojewódzki inspektor sanitarny.

Państwowy powiatowy inspektor sanitarny albo państwowy wojewódzki inspektor sanitarny w terminie 14 dni od dnia, w którym decyzja o stwierdzeniu choroby zawodowej stała się ostateczna, sporządza kartę stwierdzenia choroby zawodowej i przesyła ją do Centralnego Rejestru Chorób Zawodowych Instytutu Medycyny Pracy im. prof. dr. med. Jerzego Nofera w Łodzi, natomiast państwowy wojewódzki inspektor sanitarny przesyła

Tab. 1. Dermatologiczne choroby zawodowe [2]

Choroby zawodowe skóry	Czas, w którym wystąpienie udokumentowanych objawów chorobowych upoważnia do rozpoznania choroby zawodowej, mimo wcześniejszego zakończenia pracy w narażeniu zawodowym
alergiczne kontaktowe zapalenie skóry	2 lata
kontaktowe zapalenie skóry z podrażnienia	1 mies.
trądzik olejowy, smarowy lub chlorowy o rozległym charakterze	1 mies.
drożdżakowe zapalenie skóry rąk u osób pracujących w warunkach sprzyjających rozwojowi drożdżaków chorobotwórczych	1 mies.
grzybice skóry u osób stykających się z materiałem biologicznym pochodzącym od zwierząt	1 mies.
pokrzywka kontaktowa	2 mies.
fotodermatozy zawodowe	2 lata

przedmiotową kartę także państwowemu powiatowemu inspektorowi sanitarnemu [2].

Choroby zawodowe a pracownik

Rozpoznanie choroby zawodowej u pracownika lub byłego pracownika może nastąpić w okresie jego zatrudnienia w narażeniu zawodowym albo po zakończeniu pracy w takim narażeniu, pod warunkiem wystąpienia udokumentowanych objawów chorobowych w okresie ustalonym w wykazie chorób zawodowych.

Z rozpoznaniem choroby zawodowej wiążą się określone konsekwencje dla pracodawcy, który – poza zgłoszeniem podejrzenia choroby zawodowej – w takim przypadku jest zmuszony do:

- ustalenia przyczyny powstania choroby zawodowej oraz charakteru i rozmiaru zagrożenia tą chorobą, działając w porozumieniu z właściwym państwowym inspektorem sanitarnym,
- przystąpienia niezwłocznie do usunięcia czynników powodujących powstanie choroby zawodowej i zastosowania innych niezbędnych środków zapobiegawczych,
- zapewnienia realizacji zaleceń lekarskich,
- prowadzenia rejestru chorób zawodowych,
- przesyłania zawiadomienia o skutkach choroby zawodowej do instytutu medycyny pracy oraz właściwego państwowego inspektora sanitarnego.

Pracownikowi, który zachorował na chorobę zawodową, określoną w wykazie, przysługują świadczenia z ubezpieczenia społecznego określone w ustawie z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych. W przypadku pozytywnego ustalenia, że stwierdzona u pracownika choroba jest wymieniona w wykazie chorób zawodowych i praca była wykonywana w warunkach narażających na jej powstanie, istnieje domniemanie związku przyczynowego między chorobą zawodową a warunkami narażającymi na jej powstanie, ponieważ

z uwagi na poziom nauk medycznych ustalenie bezpośredniego związku przyczynowego między schorzeniem wymienionym w wykazie chorób zawodowych a warunkami pracy narażającymi na to zachorowanie może być niezmiernie trudne, nieraz wręcz niemożliwe. Z tych względów do uznania choroby zawodowej w zasadzie wystarczające jest ustalenie, że schorzenie jest wymienione w wykazie chorób zawodowych, a praca wykonywana w warunkach narażających na jej powstanie. Istnieje wtedy domniemanie, że choroba jest następstwem tych warunków pracy. Domniemanie to może być obalone przez pracodawcę, jeżeli wykaże on, że chociaż praca była wykonywana w warunkach narażających na powstanie choroby zawodowej, to jednak została spowodowana przyczynami (warunkami) niepozostającymi w związku z pracą.

Niezawiadomienie, wbrew obowiązkowi, właściwych organów o chorobie zawodowej albo niesporządzenie lub nieprzedstawienie wymaganej dokumentacji zagrożone jest sankcją karną na podstawie przepisu art. 221 kodeksu karnego [1, 2].

Wykaz chorób zawodowych zawiera wiele chorób, w tym choroby dermatologiczne ujęte w tab. 1.

Piśmiennictwo

1. Ustawa z 26 czerwca 1974 r. kodeks pracy.
2. Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 czerwca 2009 r. w sprawie chorób zawodowych (DzU z 2009 r., Nr 105, poz. 869).
3. Rozporządzenie ministra zdrowia z 1 sierpnia 2002 r. w sprawie sposobu dokumentowania chorób zawodowych i skutków tych chorób.
4. Rozporządzenie ministra zdrowia z 1 grudnia 2004 r. w sprawie substancji, preparatów, czynników lub procesów technologicznych o działaniu rakotwórczym lub mutagennym w środowisku pracy.